

शिक्षा निदेशालय ,राष्ट्रीय राजधानी क्षेत्र,दिल्ली
॥ अभ्यास प्रश्न पत्र ॥ 2024-25
कक्षा – अष्टमी
विषय: - संस्कृतम्

अवधि: होरासार्द्धद्वयम्

पूर्णांकाः:-६०

सामान्य-निर्देशाः -

- सर्वे प्रश्नाः अनिवार्याः सन्ति।
- प्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतभाषायाम् एव लेखनीयानि ।
- उत्तराणि पृथक् उत्तरपुस्तिकायां क्रमानुसारं लेखनीयानि ।
- लेखने स्वच्छता स्पष्टता च स्यात् ।
- प्रश्नसंख्या अवश्यमेव लेखनीया ।
- प्रश्नपत्रे चत्वारः खण्डाः सन्ति -
 - खण्ड 'क' – अपठितावबोधनम् - 8 अङ्काः
 - खण्ड 'ख' – रचनात्मकलेखनम् - 12 अङ्काः
 - खण्ड 'ग' – अनुप्रयुक्तव्याकरणम् - 18 अङ्काः
 - खण्ड 'घ' – पठितावबोधनम् - 22 अङ्काः

खण्डः – 'क'

अपठित-अवबोधनम् (8 अङ्काः)

प्रश्न 1. अधोलिखितम् अनुच्छेदं पठित्वा दत्तानां प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत -

तरवः अस्माकं जीवनं सुखमयं कुर्वन्ति । परन्तु अधुना वृक्षाणां संख्या प्रतिदिनं अत्यल्पा जायते । एषा स्थितिः चिन्तनीया अस्ति । पर्यावरणरक्षणाय हरितवृक्षाणां महती आवश्यकता वर्तते । मानववृक्षयोः अन्योन्याश्रयः सम्बन्धः अस्ति । वृक्षाणां जीवनम् एव अस्माकं जीवनम् । मानवसभ्यतायाः रक्षणार्थं वृक्षाणां रक्षा अस्माभिः करणीया । अतएव उच्यते - ' वृक्षो रक्षति रक्षितः ' इति ।

(i) एकपदेन उत्तरत – (केवलं प्रश्नत्रयम्)

1x3=3

1. के अस्माकं जीवनं सुखमयं कुर्वन्ति ?
2. अधुना केषां संख्या प्रतिदिनं न्यूना जायते ?
3. कः रक्षति रक्षितः ?
4. पर्यावरणरक्षणाय केषां महती आवश्यकता वर्तते?

(ii) पूर्ण वाक्येन उत्तरत –(केवलं प्रश्नमेकम्)

2x1=2

1. कयोः अन्योन्याश्रयः सम्बन्धः अस्ति ?
2. कस्याः रक्षणार्थं वृक्षाणां रक्षा अस्माभिः करणीया ?

(iii) यथानिर्देशम् उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्)

1x2=2

1. 'एषा स्थितिः चिन्तनीया अस्ति ।' – अस्मिन् वाक्ये विशेषणपदं किम् ?
(1) चिन्तनीया (ख) स्थितिः (ग) एषा
2. 'अति न्यूना' इति पदस्य किं पर्यायपदं गद्यांशे प्रयुक्तम् ?
(1) अतीव (ख) अस्माकम् (ग) अत्यल्पा

3. 'तरवः अस्माकं जीवनं सुखमयं कुर्वन्ति' – अस्मिन् वाक्ये क्रियापदं किम् ?

(1) अस्माकं

(ख) सुखमयं

(ग) कुर्वन्ति

(iv) अस्य अनुच्छेदस्य कृते उपयुक्तं शीर्षकं संस्कृतेन लिखत ।

1x1=1

खण्डः – 'ख'

रचनात्मकलेखनम् (12 अङ्काः)

प्रश्न 2. चित्रं दृष्ट्वा मञ्जूषातः पदानि चित्वा चत्वारि वाक्यानि लिखत -

2x4=8

मञ्जूषा

हरितपट्टः, आसन्दिकाः, कक्षाकक्षस्य, द्वारं, अस्ति, घटिका, पुस्तकानि, सन्ति, लता, स्यूतकम्, वर्तते

अथवा

"मम-परिचयः" इति विषयम् अधिकृत्य चत्वारि वाक्यानि लिखत ।

प्रश्न 3. पदानि मेलनं कृत्वा वाक्य-रचनां कुरुत-

1x4=4

1.	अहं	कन्दुकेन	गच्छन्ति
2.	ते	पुस्तकं	खादसि

3.	त्वम्	विद्यालयं	क्रीडामि
4.	वयम्	फलं	पठामः

खण्डः - 'ग'

अनुप्रयुक्त-व्याकरणम् (18 अङ्काः)

प्रश्न 4. अधोलिखितपदानां सन्धिं सन्धिविच्छेदं वा कृत्वा लिखत - (केवलं प्रश्नत्रयम्)

1x3=3

(i) वंशोद्योगः अन्ताराष्ट्रीयख्यातिम् अवाप्तोऽस्ति।

(क) वंश+योगः (ख) वंश+दयोगः (ग) वंश+उद्योगः

(ii) अनन्तरं तालपत्र+उपरि लेखनकार्यम् आरब्धम्।

(क) तालपत्रोपरि (ख) तालपत्रपरि (ग) तालपत्रौपरि

(iii) धन्या महीरुहा येषां विमुखं यान्ति न + अर्थिनः।

(क) नर्थीनः (ख) नार्थिनः (ग) नथिनः

(iv) यदाहं बाहयतः आगमिष्यामि तदा त्वं माम् आकारयिष्यसि।

(क) यत्+अहम् (ख) यदा+हम् (ग) यदा+अहम्

प्रश्न 5. प्रकृति-प्रत्ययौ संयोज्य विभज्य वा लिखत - (केवलं प्रश्नत्रयम्)

1x3=3

यथा - गन्तुम् = गम् + तुमुन्

1. गत्वा =+

2. चल+तुमुन् =

3. पातुम् = +

4. क्रीड्+क्त्वा =

प्रश्न 6. मञ्जूषायां प्रदत्तैः उचितैः अव्ययपदैः अधोलिखितवाक्येषु रिक्तस्थानानि पूरयत - (केवलं प्रश्नत्रयम्)

1x3=3

1. सत्यम् जयते ।

2. परिश्रमं न लक्ष्यप्राप्तिः।

3. रामः लक्ष्मणः भ्रातरौ आस्ताम्।

4. जीवनं व्यर्थं कुरु।

च , एव , मा , विना

प्रश्न 7. उचितम् उपपदविभक्तियुक्तं पदं चित्वा रिक्तस्थानेषु लिखत -

(केवलं प्रश्नत्रयम्)

1x3=3

1. परितः वृक्षाः सन्ति । (विद्यालय)
(अ) विद्यालयेन (ब) विद्यालयस्य (स) विद्यालयम्
2. अहं सह विद्यालयं गमिष्यामि । (मित्र)
(अ) मित्रम् (ब) मित्रेण (स) मित्रस्य
3. नमः। (देव)
(अ) देवात् (ब) देवे (स) देवाय
4. अभितः नदी वहति । (ग्राम)
(अ) ग्रामम् (ब) ग्रामेषु (स) ग्रामाः

प्रश्न 8. (क) उचितशब्दरूपाणि चित्वा रिक्तस्थानानि पूरयत - (केवलं प्रश्नत्रयम्) (3X1=3)

- (i) नूनम् अस्मिन् _____ सः अस्तीति तर्कयामि । (बिले/बिलात्/बिलस्य)
- (ii) सर्वे कार्ये एकेनैव _____ कर्तुं शक्यते । (यन्त्रम्/यन्त्रेण/यन्त्राणि)
- (iii) वृक्षः अवदत्- ' _____ अस्माकं छायायां विरमन्ति । (मानवाय/मानवाः/मानवस्य)
- (iv) वयं स्व _____ विषये ज्ञातुमिच्छामः । (देशम्/देशे/देशस्य)

(ख) उचितधातुरूपाणि चित्वा रिक्तस्थानानि पूरयत - (केवलं प्रश्नत्रयम्) (3X1=3)

- (i) वने सर्वे पशवः मिलित्वा _____ स्म । (वस् धातुः, लट्लकारे)
(क) वसन्ति (ख) अवसत् (ग) वसतु
- (ii) अहं प्रतिदिनं प्रातराशे दुग्धं _____ । (पा धातुः, उत्तमपुरुष-एकवचने)
(क) पास्यामः (ख) पास्यति (ग) पिबामि
- (iii) सत्यं वद, धर्मं _____ । (चर् धातुः, लोट्लकारे)
(क) चरति (ख) चर (ग) चरसि
- (iv) त्वं कार्यम् _____ । (कृ धातुः, मध्यमपुरुष-एकवचने)
अकरोः (ख) अकरोत् (ग) अकुरुत्

खण्डः - 'घ'

पठित-अवबोधनम् (22 अङ्काः)

प्रश्न 9. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत -

पूर्वदिशायाम् उदेति सूर्यः पश्चिमदिशायां च अस्तं गच्छति इति दृश्यते हि लोके। परं न अनेन अवबोध्यमस्ति यत्सूर्यो गतिशील इति। सूर्योऽचलः पृथिवी च चला या स्वकीये अक्षे घूर्णति इति साम्प्रतं सुस्थापितः सिद्धान्तः। सिद्धान्तोऽयं प्राथम्येन येन प्रवर्तितः, स आसीत् महान् गणितज्ञः ज्योतिर्विद्य आर्यभटः। पृथिवी स्थिरा वर्तते इति परम्परया प्रचलिता रूढिः तेन प्रत्यादिष्टा। तेन उदाहृतं यद् गतिशीलायां नौकायाम् उपविष्टः मानवः नौकां स्थिरामनुभवति, अन्यान् च पदार्थान् गतिशीलान् अवगच्छति।

(अ) एकपदेन उत्तरत - (केवलं प्रश्नमेकम्)

1x1=1

(i) सूर्यः कस्यां दिशायाम् उदेति ?

(ii) महान् गणितज्ञः ज्योतिर्विद्य कः आसीत् ?

(ब) पूर्णवाक्येन उत्तरत - (केवलं प्रश्नमेकम्)

2x1=2

(i) परम्परया प्रचलिता का रूढिः आर्यभटेन प्रत्यादिष्टा ?

(ii) नौकायाम् उपविष्टः मानवः किम् अनुभवति ?

(स) प्रदत्तविकल्पेभ्यः उचितम् उत्तरं चित्वा लिखत - (केवलं प्रश्नद्वयम्)

1x2=2

1. 'सूर्यः अचलः अस्ति' – अत्र विशेषणपदं किम् ?

(अ) अस्ति (ब) सूर्यः (स) अचलः

2. 'स्थिरा' इति पदस्य किं विपरीतार्थकपदं गद्यांशे प्रयुक्तम् ?

(अ) चला (ब) अचला (स) प्रचलिता

3. 'धरा' इति पदस्य समानार्थकपदं गद्यांशात् चित्वा लिखत।

(अ) परम्परा (ब) पृथिवी (स) स्थिरा

प्रश्न 10. अधोलिखितं पद्यांशं पठित्वा प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत -

दृष्टिपूतं न्यसेत्पादं वस्त्रपूतं जलं पिबेत् ।

सत्यपूतां वदेद्वाचं मनः पूतं समाचरेत् ॥

(अ) एकपदेन उत्तरत - (केवलं प्रश्नमेकम्)

1x1=1

(i) कीदृशं जलं पिबेत् ?

(ii) दृष्टिपूतं किं न्यसेत् ?

(ब) पूर्णवाक्येन उत्तरत - (केवलं प्रश्नमेकम्)

2x1=2

(i) कथं समाचरेत् ?

(ii) कीदृशं वाचं वदेत् ?

(स) निर्देशानुसारं लिखत - (केवलं प्रश्नद्वयम्)

1x2=2

1. 'वस्त्रपूतं जलं पिबेत्' – अत्र क्रियापदं किम् ?

(अ) वस्त्रपूतम् (ब) जलम् (स) पिबेत्

2. 'चरणम्' इति शब्दस्य किं पर्यायपदं अस्मिन् श्लोके प्रयुक्तम् ?

(अ) पादम् (ब) न्यसेत् (स) वाचम्

3. प्रदत्तविकल्पेभ्यः विशेषणपदं चिनुत -

(अ) वदेत् (ब) सत्यपूताम् (स) पादम्

प्रश्न 11. अधोलिखितं संवादं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि लिखत -

मालती - महोदये! तत्र तु वंशवृक्षा अपि प्राप्यन्ते?

अध्यापिका - आम्। प्रदेशेऽस्मिन् हस्तशिल्पानां बाहुल्यं वर्तते। आवस्त्राभूषणेभ्यः गृहनिर्माणपर्यन्तं प्रायः

वंशवृक्षनिर्मितानां वस्तूनाम् उपयोगः क्रियते। यतो हि अत्र वंशवृक्षाणां प्राचुर्यं विद्यते। साम्प्रतं वंशोद्योगोऽयं

अन्ताराष्ट्रियख्यातिम् अवाप्तोऽस्ति।

अभिनवः - भगिनीप्रदेशोऽयं बहवाकर्षकः इति प्रतीयते।

सलीमः - किं भ्रमणाय भगिनीप्रदेशोऽयं समीचीनः?

सर्वे छात्राः - (उच्चैः) महोदये! आगामिनि अवकाशे वयं तत्रैव गन्तुमिच्छामः।

स्वरा- भवत्यपि अस्माभिः सार्द्धं चलतु।

(अ) एकपदेन उत्तरत - (केवलं प्रश्नमेकम्) (1x1=1)

(i) भगिनीप्रदेशः कीदृशः प्रतीयते ?

(ii) सप्तभगिनीप्रदेशे केषां बाहुल्यं वर्तते ?

(ब) पूर्णवाक्येन उत्तरत - (केवलं प्रश्नमेकम्) (1x2=2)

(i) कः अन्ताराष्ट्रियख्यातिम् अवाप्तोऽस्ति ?

(ii) 'अस्माभिः सार्द्धं चलतु' इति का वदति ?

(स) यथानिर्देशम् उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्) (2x1=2)

(i) 'वयं तत्रैव गन्तुम् इच्छामः' - अत्र कर्तृपदं किम् अस्ति ?

(क) तत्रैव (ख) वयम् (ग) इच्छामः

ये(ii) 'अयं भगिनीप्रदेशः बहवाकर्षकः' -अत्र विशेषणपदं किम् अस्ति ?

(क) अयम् (ख) भगिनीप्रदेशः (ग) बहवाकर्षकः

(iii) 'अस्माभिः सार्द्धं चलतु' -अत्र क्रियापदं किम् अस्ति ?

(क) सार्द्धम् (ख) चलतु (ग) अस्माकम्

प्रश्न 12. मञ्जूषातः समुचितानि पदानि चित्वा अधोलिखित-पद्यस्य अन्वयं पूरयत - (3x1=3)

चल चल पुरतो निधेहि चरणम्

सदैव पुरतो निधेहि चरणम् ।

गिरिशिखरे ननु निजनिकेतनम्

विनैव यानं नगारोहणम्

बलं स्वकीयं भवति साधनम् ॥

अन्वयः - चल चल पुरतः (1)_____ निधेहि, सदैव पुरतः चरणं निधेहि। निजनिकेतनं ननु गिरिशिखरे (स्यात्), यानं (2)_____ एव नगारोहणम् (स्यात्)। स्वकीयं (3)_____ (एव) साधनं भवति।

मञ्जूषा -

बलम् चरणम् विना

प्रश्न 13. स्वपाठ्यपुस्तकात् द्वौ श्लोकौ लिखत(प्रश्न-पत्रात् अतिरिच्य)

2x2=4
